

AKADEMIK VOKAL TEXNIKALARINING YOSH AVLOD TA'LIMIDA QO'LLANISHI

Farrukh Gaybulloyevich Nurullayev

Bukhara State Pedagogical Institute, PhD professor,
Department of Music and Fine Arts

Shuhrat Idiyevich Qodirov

Buxoro davlat pedagogika instituti magistranti.

Annotatsiya: Ushbu maqolada akademik vokal texnikalarining yosh avlod ta'lim-tarbiyasidagi ahamiyati, ularni to'g'ri va samarali qo'llash usullari, hamda vokal texnikalar orqali yoshlarning musiqiy didi, ijro mahorati va psixofiziologik rivoji haqida so'z boradi. Tadqiqotda vokal texnikalarining asosiy turlari, ularning yosh xususiyatlariga moslashtirilgan shakllari, vokal pedagogikasida qo'llanishi va zamonaviy metodik yondashuvlar asosida o'rganilishi tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada vokal san'atining estetik, tarbiyaviy va psixologik imkoniyatlari pedagogik nuqtai nazardan yoritiladi.

Kalit so'zlar: akademik vokal, yosh avlod, vokal texnika, musiqiy ta'lim, pedagogik metodika, ovoz rivoji, estetik tarbiya, psixologik ta'sir.

Аннотация: В статье рассматривается значение академических вокальных техник в воспитании подрастающего поколения, методы их правильного и эффективного применения, а также формирование музыкального вкуса, исполнительского мастерства и психофизиологического развития молодых людей посредством вокальных техник. В исследовании анализируются основные виды вокальных приемов, их формы, адаптированные к возрастным особенностям, их применение в вокальной педагогике, а также их изучение на основе современных методических подходов. В статье также рассматривается эстетический, образовательный и психологический потенциал вокального искусства с педагогической точки зрения.

Ключевые слова: академический вокал, молодое поколение, вокальная техника, музыкальное образование, педагогическая методика, развитие голоса, эстетическое воспитание, психологическое воздействие.

Abstract: This article discusses the importance of academic vocal techniques in the education of the younger generation, methods of their correct and effective application, as well as the musical taste, performance skills and psychophysiological development of young people through vocal techniques. The study analyzes the main types of vocal techniques, their forms adapted to age characteristics, their use in vocal pedagogy and their study based on modern methodological approaches. The article also highlights the aesthetic, educational and psychological potential of vocal art from a pedagogical point of view.

Keywords: academic vocal, young generation, vocal technique, musical education, pedagogical methodology, voice development, aesthetic education, psychological impact.

Kirish Musiqa san'ati, xususan, vokal ijrochilik yosh avlod tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, akademik vokal texnikalari orqali bola nafaqat musiqiy ko'nikmalarga ega bo'ladi, balki estetik tarbiya, fe'l-atvor barqarorligi va o'ziga ishonch kabi psixologik fazilatlarni ham shakllantiradi. Vokal mashg'ulotlari bolada intizom, diqqatni jamlash, o'zini nazorat qilish kabi ijobiy fazilatlarni ham rivojlantiradi. Akademik vokal mashg'ulotlari orqali nafas olish, tovush chiqarish, artikulyatsiya, rezonans, intonatsiya kabi ko'plab texnik ko'nikmalar o'rgatiladi. Bu esa yosh vokalchilarni keyingi bosqichlarda professional sahna uchun tayyorlaydi.

Bugungi kunda ta'lim tizimida musiqiy tarbiyaning o'rnini tobora ortib borayotgani bois, akademik vokal texnikalarini yosh avlodga o'rgatish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Bu texnikalar nafaqat musiqiy saviyani oshiradi, balki shaxsning ijtimoiy-psixologik moslashuvi, nutq madaniyati, sahna madaniyati kabi jihatlarni ham shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bois, maqolada ushbu texnikalarning yoshlar o'qitilishidagi amaliy ahamiyati, metodik jihatlari va ta'limiy samaradorligi ilmiy yondashuv asosida tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Akademik vokal texnikalari - bu professional vokal ijrochilikda ishlatiladigan tovushni to'g'ri chiqarish va nazorat qilishga oid tizimli usullar majmuasidir. Ushbu texnikalar quyidagilardan iborat:

○ **Nafas texnikasi:** diafragma yordamida to'g'ri nafas olish va uni nazorat qilish orqali ijro sifatini oshirish. Nafas olish madaniyati vokal texnikaning eng asosiy komponentlaridan biri hisoblanadi.

○ **Fonatsiya texnikasi:** tovush paychalari faoliyatini boshqarish orqali sifatli, toza va barqaror tovush chiqarish imkonini beradi. Bu texnika vokal barqarorligi va ohangdorligiga xizmat qiladi.

○ **Artikulyatsiya va diktsiya:** aniq talaffuz, so'zlarning ravshan ifodasi orqali tinglovchi bilan emotsional aloqa o'rnatiladi. Bu esa ijroning ta'sirchanligini oshiradi.

○ **Rezonans va registrlar:** tovushning har xil registrlarda tabiiy va kuchli yangrashini ta'minlash orqali ijroni boyitadi. Bu texnikalar yuqori va past tovushlar orasidagi o'tishni silliq qiladi. Ushbu texnikalarning har biri vokal pedagogikada alohida bosqichlar asosida o'qitiladi. Har bir texnikaning o'ziga xos mashqlari, metodikasi va o'rgatish ketma-ketligi mavjud bo'lib, bu o'quvchining bosqichma-bosqich rivojlanishini ta'minlaydi.

Bolalar va o'smirlar ovoz apparati katta yoshdagilarnikidan farq qiladi. Ularning tovush paychalari hali to'liq shakllanmagan bo'ladi. Shuning uchun akademik vokal mashg'ulotlarida yoshga mos metodik yondashuv zarur:

1. 7-10 yoshdagi bolalarda musiqiy eshituvni rivojlantirish, ritm tuyg'usini shakllantirish, to'g'ri nafas olish va oddiy intonatsion mashqlar ustuvor bo'ladi. Bu bosqichda o'yin elementlari orqali qiziqish uyg'otish muhimdir.

2. 11-14 yoshdagi o'quvchilarda rezonansli yangrash, diapazonni kengaytirish, emotsional ifoda ustida ishlanadi. Ovozga nisbatan ehtiyotkorlik bilan yondashish va asta-sekin texnikalarni murakkablashtirish tavsiya etiladi.

3. 15-18 yosh oralig'ida esa vokal texnikalar chuqurlashtirilib, sahna madaniyati, ijro erkinligi, repertuar tanlovi, ovoz registrlarini mustahkamlash, artistik ifoda ko'nikmalari rivojlantiriladi. Yosh xususiyatlariga mos vokal repertuar tanlash ham muhim ahamiyatga ega. Har bir yosh guruhiga moslab tanlangan qo'shiqlar bolalarning vokal salohiyatini ochish, ularni charchatmasdan rivojlantirish imkonini beradi.

Amaliy vokal darslari quyidagi metodlarga asoslanadi:

– Individual va guruhli mashg'ulotlar: bu usul o'quvchining vokal darajasiga qarab yondashishga imkon beradi. Guruhli darslar ijtimoiylashuv va musiqiy eshituvni rivojlantiradi.

– Ovozli mashqlar (vokalizlar, glissando, stakkato, legato): bu mashqlar orqali vokal texnikaning muhim elementlari o'rganiladi.

– Musiqiy eshituv va solfeggio bilan integratsiya: nazariy bilimlar amaliy ijro bilan uyg'unlashtiriladi. Bu esa ijrochilikni puxta asoslaydi.

– Oyna orqali o'zini kuzatish, video-yozuvlar bilan ishlash: bu metod o'quvchining o'z ustida ishlashiga va xatolarni mustaqil tahlil qilishiga imkon beradi. Pedagog vokal texnikani o'rgatishda ovozga zarar yetkazmaslik, ortiqcha bosim bermaslik, bolada qiziqish uyg'otish kabi omillarga e'tibor qaratadi. Bu omillar bolalarda ovozga nisbatan ongli va ehtiyotkor munosabat shakllanishiga olib keladi.

Akademik vokal mashg'ulotlari orqali o'quvchining nafaqat musiqa madaniyati, balki ichki dunyosi, psixologik holati ham o'zgaradi. To'g'ri nafas olish stressni kamaytiradi, ijro qilish esa o'ziga ishonchni oshiradi. Ovoz orqali o'zini ifoda etish bolalarda ichki dunyoga chuqur kirib borish, his-tuyg'ularni boshqarish va ularni ijodiy tarzda namoyon qilish imkonini beradi. Shuningdek, vokal texnikasi yordamida so'zlarni aniq talaffuz qilish, sahnada erkin tutish, hissiyotlarni musiqiy ifoda qilish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalar shakllanadi. Bu ko'nikmalar yoshlarning ijtimoiy faolligi, sahnada o'zini tutish madaniyati va umumiy kommunikativ salohiyatini oshiradi. Vokal ijro emotsional bo'shshish (katarsis), ruhiy barqarorlik, hayotga ijobiy munosabat kabi ijobiy natijalarga olib keladi.

Xulosa. Akademik vokal texnikalari yosh avlodning musiqiy tarbiyasida keng imkoniyatlarga ega. Ular orqali nafaqat ijro mahorati rivojlanadi, balki shaxsning psixologik barqarorligi, estetik didi, ijtimoiy faoliyati ham yuksaladi. Vokal mashg'ulotlari bolalarda ijodiy fikrlash, o'zini ifoda etish, musiqa orqali o'zini anglash kabi ko'nikmalarni shakllantiradi.

Pedagoglar tomonidan texnik yondashuvlar individual yondashuv bilan uyg'unlashtirilganda, o'quvchilarda vokalga bo'lgan qiziqish ortadi, mustahkam vokal asoslari shakllanadi. Akademik vokalni o'rgatishda bolaning yosh xususiyatlari, ovoz salohiyati va psixologik holatini inobatga olish, darslarni interaktiv, qiziqarli tarzda olib borish muhimdir.

Shuningdek, akademik vokal texnikalarini o'rgatish orqali yosh avlodda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni musiqiy estetik vositalar orqali anglash, ularni o'z hayotida aks ettira olish ko'nikmalari shakllanadi. Vokal san'ati orqali tarbiya berish jarayoni bolani ma'naviy jihatdan boyitadi, ularni san'atni qadrlashga, ijodiy fikrlashga va hissiy emotsiyalarni ifoda etishga o'rgatadi.

Shu bois, vokal texnikalarni maktabgacha va maktab yoshidagi bolalar ta'limiga tizimli kiritish lozim. Bu nafaqat musiqiy tarbiyani kuchaytiradi, balki sog'lom, ijodiy va o'ziga ishongan avlodni tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Akademik vokal texnikalarining yosh avlod ta'limida qo'llanilishi, ayni paytda, musiqiy maktablar, ixtisoslashgan litsey va kollejlari, hamda umumta'lim maktablarida ham keng joriy etilishi dolzarb masaladir.

ADABIYOTLAR:

1. F.G Nurullayev, Firdavs To'xtayev-[MUSIQIY TOVUSHLARINING XUSUSIYATLARI TENDENTSIYALARI](#). Journal of science-innovative research in Uzbekistan, 2024/12/1, Tom-2,12, 8-15 betlar
2. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich, X.G Saidovna. [FORMATION OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS THROUGH THE MEANS OF UZBEK FOLK SONGS](#). International journal of artificial intelligence ISSN: 2692-515X
3. Xujayev Dilmurod Bakiyevich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich- [MAVRIGI VA BUXORCHA KONSEPTSIYASI TAMOYILLARI BUXORODA QAROR TOPISHI](#), International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING, 2024/4/30, Tom-5,1, 515-520 betlar
4. D.M Yusupovich, N.F. Gaybulloyevich- [Milliy Musiqa San'ati Ravnaq Topishida O 'zbek Folklorining O 'Rni Va Ahamiyati](#)- Diversity Research: Journal of Analysis and Trends, 2024/2/6, Tom-2,2, 4-8 betlar
5. Egamov Oxunjon Saidovich Nurullayev F.G- [BUXORO VOHASI FOLKLOR QO'SHIQLARI O'ZBEK XALQINING BOY MEROSI SIFATIDA](#), Confrencea - Virtual International Conferences, "International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education." [Vol. 1 No. 1 \(2024\)](#)
6. Istatov Muhridin Qaxramonovich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich- [MUSIQIY TOVUSHLARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA CHOLGU ASBOBLARIDA JOR BOLISH USLUBLARI](#). International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education, Hosted from New York, the USA <https://confrencea.org> January 30th, 2024, Confrencea 1 (1),74-78

7. Norqulov Sh Sh, F.G Nurullayev. [SKRIPKA CHOLG‘U ASBOBIGA BIR NAZAR. PEDAGOGS INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL PEDAGOGS | PED | VOLUME-76 | ISSUE-1\(2025\)](#)
8. Norqulov Sh Sh, F.G Nurullayev. [MUSIQA TO‘GARAGLARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHGA OID NAZARIY-PEDAGOGIK HAMDA PSIXOLOGIK ASOSLAR. ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL](#) . Vol. 39 No. 1 (2025)
9. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich .[O‘QUVCHILARGA BOLALAR FOLKLOR QO‘SHIQLARINI O‘RGATISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. Vol. 75 No. 1 \(2025\): PEDAGOGS INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL | PEDAGOGS | PED | VOLUME-75 | ISSUE-1.](#)
10. Sayfullayev Sanjarbek Sadullayevich Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. [FOLKLOR QO ‘SHIQLARINING O ‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.](#) International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education, Hosted from New York, the USA <https://conferencea.org> January 30th, 2024
11. Rustamov Feruz Tavakkal oqli, & Nurullayev Farrukh Gaybulloyevich. EDUCATION OF A CHILD BY MUSIC IN THE EARLY PERIOD OF LIFE. (2023). Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 22, 29–34. Retrieved from <https://sjird.journal-spark.org/index.php/sjird/article/view/863>
12. Usmanov Azizbek Azamatovich, Nurullayev Farrukh Gaibulloyevich. THE ROLE OF MUSIC CULTURE LESSONS IN THE GROWTH OF THE CONSCIOUSNESS OF THE STUDENT YOUTH AND NATIONAL THINKING. (2023). *Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods*, 1(4), 5-9.
13. Usmonov Azizbek Azamatovich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. O‘Quvchilarni Ma’naviy-Axloqiy Shakllantirishda O‘zbek Xalq Qo‘Shiqlari Ahamiyati. Progress Annals: Journal of Progressive Research|Vol. 1 No. 8 (2023): Progress Annals. Published: 2023-12-06
14. X.M.Ashurmuxamadovna, N.F.Gaybulloyevich MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MUSIQIY FAOLIYATI. (2023). Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 3(4), 14-19. <https://mjstjournal.com/index.php/mjst/article/view/282>

15. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. “O‘ZBEK MUSIQASI TARIXI” FANINI O‘QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR. Ilm-fan va texnologiyalar. 2023 №2(1) Наука и технологии
16. Habibullayeva G.H., Nurullayev F.G. O‘ZBEK FOLKLOR QO‘SHIQLARINING BOLALAR TARBIYASIDAGI AHAMIYATI. Inter education & global study 2023
17. Z.X Xamrayev, F.G Nurullayev - O ‘ZBEK ESTRADA SAN’ATINING XALQ MADANIY HAYOTIDA TUTGAN O ‘RNI - Экономика и социум, 2023 № 4-2 (107) стр 325-328
18. Hamdamova Sitora Rustamova, Nurullaev Farrukh Gaibullayevich-MUSIC AS A TOOL FOR RAISING CHILDREN EARLY LIFE.Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development.2022/11/29 Vol.9, 422-427
19. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев-Значение Фольклёрной Музыки В Воспитание Детей.Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities.2022/11/24. Vol 12. 189-193
20. Rahmonova Hojibuvi Rizojon Qizi, Nurillayev Farrux-Musiqaning inson ruhiyatiga tasiri qadimgi dunyo olimlarining qarashlarida. Ta'lim fidoyilari, OOO «Research and publications» 2022.Vol 24,№ 45, 73-83
21. Madaminova Muyassarxon, Nurullayev F.G.-UMUMIY ÓRTA TA’LIM MAKTABLARIDA MUSIQA TARBIYASI.Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)2022 Special issue,130-134, OOO «THE FUTURE OF A NEW DAY»
22. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев- Случайный выбор качественных характеристик материала по музыки или порядок его изложения в процессе создания музыки или исполнения опуса. SCIENTIFIC PROGRESS.2021.Vol 2, №4(pp. 588-593)
- 23.Nurullaev F.G. The role of folklore in the raising of children. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 8 No. 12, 2020 Part III ISSN 2056-5852.
- 24.Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Роль фольклорных песен в воспитании учащихся. Научно– методический журнал «Проблемы педагогики» №3(48). Москва 2020. С.15-17.
- 25.Нуруллаев Ф.Г., Композиционный и исполнительский процесс в музыке // «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 576-581.

26. Нуруллаев Ф.Г. Импровизаторское творчество в XX веке по сфере музыки // «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 582-587.
27. Nurullayeva N.G., Nurullaeva N.K., Nurullaev B.G. Role and significance of folklor music in the upbringing of children of preschool age. *Academicia An International Multidisciplinary Research Journal*. Vol.10, Issue 10, October 2020.
28. Нуруллаев Ф.Г., Музыкальный процесс в западной музыке // «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021. - pp.570-575.
29. Нуруллаев Ф.Г., Норова Ш.У. Психология музыкальных дидактических игр на интегрированных занятиях // Вестник интергративной психологии. Журнал для психологов. Выпуск №17, 2018. – С.295-299.
30. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Музыкально-историческое наследие центральной Азии (психологический настрой армии Темура). *Психология XXI столетия*, 18-20 марта 2020 года С. 115-118.